

LAKATOS FERENC

Fontosabb erdészeti szúfajok meghatározása rágáskép alapján

1. Rágáskép a kéreg alatt található, a kihulló rágcsálék barna színű:

KÉREGBEN KÖLTŐ SZÚK

2. Rágáskép a fában található, a menetek hengeresek, többnyire gombafonalaktól feketék, a kihulló rágcsálék fehér:

FÁBAN KÖLTŐ SZÚK

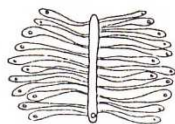
KÉREGBEN KÖLTŐ SZÚK

A) LOMBOS FÁBAN

Szil

1. Egykarú, függőleges:

a) Az anyajarat széles (2,5–3 mm), általában 2–5, ritkán 10 cm hosszú. Az álcáját kb. 15 cm hosszúságot ér el. Vastagabb választékban fordul elő. Igen káros a *Cerastocystis ulmi* gomba átvitelével a szilpusztulás folyamatában.
Scolytus scolytus F.
– nagy szil – szíjácscsú

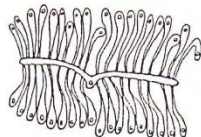
b) Az anyamenet keskeny (1,5–2 mm), 2–6 cm hosszú. Az álcamenetek igen szorosan állnak egymás mellett. Vékonyabb választékban található.
Scolytus multistriatus Ma.
– kis szil – szíjácscsú

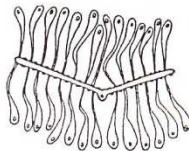
Kőris

1. Kétkarú vízszintes:

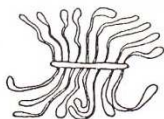
a) Az anyamenet karcsú (1,5–2 mm), együtt 6–10 cm hosszú, közepén rövid lejárati ívvel. Az álcamenetek függőlegesek, rövidek, sűrűn állók, de egymástól jól elkülönülnek, szíjácsba mélyednek. A bábógyak is többnyire szíjácsban vannak. A vékonyabb választéket részesíti előnyben.
Hylesinus fraxini Pz.
– tarka kőrisháncscsú

b) Az anyamenet széles (5 mm), együtt kb. 8 cm hosszú, a karok egyenlőtlenek, bejárati ív nincs. Az álcáját igen hosszú, merőlegesen vagy ferden áll az anyamenetre. Bábózkodás a kéreg és a fa között. Vastagabb választékban található.
Hylesinus crenatus F.
– nagy kőrisháncscsú

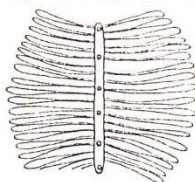

c) Egykarú vízszintes, rövid (1–3 mm), zömök (2–3 mm) anyamenet. Az álcamenetek sűrűn egymás mellett állnak, hosszúak (10–15 cm). A bábógyak a kéregben vagy a szíjácsban helyezkedik el. A járatok a szíjácsba mélyednek. A kocsánytalan-tölgy-pusztulás egyik tagjának a *Cerastocystis* sp. gombának a hordozója.
Scolytus intricatus Ratz.
– tölgyháncscsú

Nyír

1. Egykarú függőleges, kb. 10 cm hosszú, gyakran horog alakú görbülettel kezdődő anyamenet. A számos szellőzőnyílásról a kérgen kívülről is könnyen felismerhető. Az álcájátok sűrűek, 25 cm-ig terjedők. A rágáskép mélyen a szíjácsba vésődik.

Scolytus ratzeburgi Jans.
– nagy nyír szíjácscsú

B) FENYŐKBEN

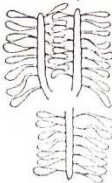
Lucfenyő

1. A lárvák családi üregben ráganak. A petéket a nőstény a családi üreg falára helyezi el. Az üreg az álcák mögött rágcsáléktól és hulladéktól eltömött. A befurakodási nyílás körül gyantatólcsér alakul ki.

Dendroctonus micans Kugel
– nagy fenyőháncscsú

2. Az anyamenet függőleges, 1–3 karú, gyakran hangvilla alakú, 2–3 mm széles. A nászkamra a háncsba mélyed, a kéreg belső felületén nem látható. Anyamenetenként 20–100 kigyózó álcamenet, amelyek gyorsan szélesednek. Érészi rágás szarvasagancs alakú. A vastagabb választéket kedveli.

Ips typographus L.
– betűzósú

3. Csillag alakú anyamenet:

a) 3–7 sarló alakú, jól felismerhető, keskeny (1 mm), de hosszú (6 cm) anyamenetek. A nászkamra tágas, a háncsba mélyed. Az álcamenetek rövidek és sűrűn állók, néha keresztezik egymást. Vékonyabb választékban található.
Pityogenes chalcographus L.
– rézmetsző szú

b) 4–7 egyenes anyamenet (0,5–0,7 mm széles), jól látható; a szíjácsba erősen bevésődő nászkamra. Az álcamenetek egymástól messze elválasztva, többnyire a rostírányt követik. Vékony választékban fordul elő.

Pityophthorus micrographus L.
– törpe fenyőszú

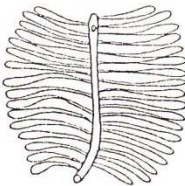
c) 3–5 gyakran csak nehezen kivehető, rövid, max. 5 cm hosszú anyamenetek (1,8 mm széles). A nászkamra nagy. Az álcamenetek ritkán állnak, különböző kéregszintekben futnak, emiatt zavaros, kuszált a rágáskép.

Polygraphus polygraphus L.
– firkáló fenyőszú

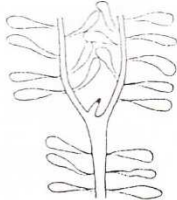
Erdeifenyő

1. Egykarú, függőleges 2,5 mm széles és 10–18 cm hosszú, alul kiszélesedő, légzőnyílásokkal ellátott, integráljel alakú anyamenet. A 100 körüli álcamenet sűrűn, hosszán és kuszáltan egymás mellett áll. A befurakodási nyílásnál gyantafolyás jelentkezik. Táplálkozási rágást a hajtások belében végeznek, így az letörnek.

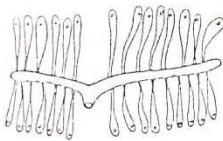
Blastophagus piniperda L.
– nagy fenyőbészú

2. 2-4 karú, függőleges 4-5 mm széles, feltűnően hosszú anyamenet, gyakran eléri az 1 m-t is. A nászkamra teres, csap alakú csatlakozással a külvilághoz. Az álcamenetek rövidek, részútosan futnak. Fialat bogarak érési rágást a bábágyból rendszertelenül, vagy agancs alakban végeznek, főleg a törzs alsó részén.

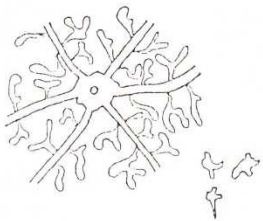
Ips sexdentatus Boern.
- hatfogú szű

3. Kétkarú vízszintes, mélyen a szíjácsba vésődő, rövid íves bejárati résszel rendelkező 6-8 cm hosszú anyamenetek. Az álcamenetek rövidek (2-3 cm) egymástól messze, rostirányba állók. A bábágyak sugárirányban a szíjácsba érnek. Felsőbb farészeken, vékonyabb állományokban található.

Blastophagus minor Hart.
- kis tenyőbelső

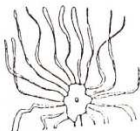
4. 3-8 karú, csillag alakú, 2-2,5 mm széles, kb. 40 cm hosszú, gyakran íves, hajlítot vagy villás anyamenet. Teres nászkamra. Az álcamenetek rövidek, igen távol állók. A rágáskép gyakran eltömött, és a fiatal bogarak rendszertelen teres, mélyen a szíjácsba hatoló érési rágásától megszakított. Vékony kérgű részeken fordul elő.

Ips acuminatus Gyll.
- hétfogú szű

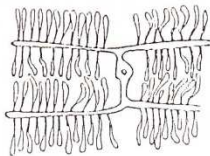
Jegenyefenyő

1. Teres anyamenetből sugarasan kiinduló álcamenetek. A petéket a nőstény csoportosan rakja le. Az álcamenetek érintik a szíjácsot. Sima kérgű törzsrészeken és ágakon gyakori.

Cryphalus piceae Rak.
- torpe jegenyefenyőszű

2. Vízszintes, 2 vagy többkarú anyamenet, hosszú rostirányú bejárati menettel, ami gyakran egy második vízszintes anyamenet befurakodási nyílása is. Így alakul ki a tipikus rágáskép. Az álcamenetek függőlegesek és sűrűn állók, max. 7 cm hosszúak. A bábágyak kb. 1 cm mélyen a szíjácsba mélyednek. Károsítása felülről lefelé halad a törzsön.

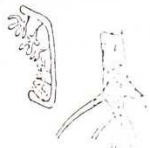

Pityokteines curvidens Ge.
- görbefogú szű

GYÖKEREKEN (kéregben költőkhöz tartoznak)

Lucfenyőn

1. Egykarú függőleges, 7-12 cm hosszú anyamenet, álcamenet 1-3 cm. A rágáskép gyakran kuszált. Érési rágás fiatal csemetéken [hasonló a nagy fenýőormányos kártételére (*Hyllobius abietis*)].

Hylastes cunicularis Er.
(*Hylastes ater* Payk.)

FÁBAN KÖLTŐ SZŰK

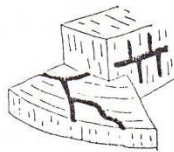
A) LOMBOS FÁBAN

1. Hágcsós rágáskép:

a) A sugárirányú befurakodási menetből oldalra ágaznak le járatok, és haladnak a törzs belseje felé. Főleg bükkben és tölgyben fordul elő.
Xyloterus (Trypodendron) domesticus L.
- varratos bükkészű

b) Elágazó és hágcsós menet, igen hosszú befurakodási menettel. Anyamenet egy síkban helyezkedik el sugár-, évgyűrű, majd ismét sugárirányban.

Az álcamenetek rostirányúak, hágcsósak. A kihulló rágcsálék feltűnően szálkás, először fehér (szíjács), majd sárgás (geszt) színű. Tölgy-, bükk- és gesztenyerönkök károsítója.
Platypus cylindrus Fabr.
- törzsszű

2. Családi üreggé szélesedő sugárirányú anyamenet. Az álcák az üreget rendszertelenül szélesítik lefelé és felfelé. (Fenyőn is előfordul.)

Xyleborus saxeseni Ratz.
- vadgesztenye szű

3. Villás menetek. Az álcák nem vesznek részt a menetek elkészítésében.

a) A járatok egy szintben helyezkednek el. A nőstény először sugárirányban fúr be, majd ebből oldalirányban egyszerű vagy elágazó költési meneteket készít. Az álcák gombamicéliumból élnek. Főleg tölgyekben fordul elő. 8-10 cm mélyre hatoló menete van:

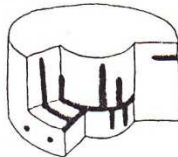

Xyleborus monographus F.
- szarvas tölgyészű

4-6 cm mélyre hatoló menete van:
Xyleborus dryographus Fitzb.
- szarvas cserszű

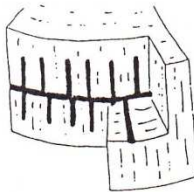
b) A járatok különböző szintben helyezkednek el. A nőstény sugárirányú behatolás után kb. évgyűrű irányban primer költőmenetet és erre merőlegesen (rostirányban) lefelé és felfelé szekunder költőmeneteket készít, melyekbe petéit rakja. Polifág.

Xyleborus (Anisandrus) dispar F.
- püpos szű

FENYŐBEN

1. Hágcsós menet, ami általában a szíjácsra korlátozódik. A befurakodási nyílás 1,5-2 mm széles, amiből oldalra ágaznak el kb. évgyűrű irányban a költőmenetek. Ebből rágának az álcák rövid merőleges járatokat, és itt is bábóznak be. A menetek kb. 6 cm mélyre hatolnak. Főleg luc- és jegenyefenyőn fordul elő.

Xyloterus (Trypodendron) lineatus Ol.
- sávos fenýőszű